

Марианна Гладун**ОСОБЕННОСТИ АГРАРНОЙ РЕФОРМЫ ЗОУНР**

В статье исследованы экономическую ситуацию в селе в период существования государственных образований ЗУНР и ЗОУНР. Представлены обсуждения на государственных совещаниях проектов земельной реформы. Проанализированы проекты аграрной реформы украинскими политическими деятелями. Раскрыты основные направления аграрной политики и показано принятый закон земельной реформы.

Ключевые слова: Западно-Украинская Народная Республика, Украинская Народная Республика, Западная Область Украинской Народной Республики, УНРада, земельная реформа.

Marianna Hladun**FEATURES OF AGRARIAN REFORM WUPR**

This article shows the economic situation in the village during the period of state formations of Western Ukrainian People's Republic and Western Region of Ukrainian People's Republic existence. It represents the discussion of land reform projects on state meetings. The work provides the analysis of land reform projects created by Ukrainian politicians. It shows the main directions of agrarian policy and depicts the adopted law of land reform.

Key words: Western Ukrainian People's Republic, Ukrainian People's Republic, Western Region of Ukrainian People's Republic, the Main Ukrainian National Soviet, projects, land reform, Ukrainian population, economic position.

УДК 94 (477)**Андрій Півень****ДЕРЖАВОТВОРЧА ПРАЦЯ ВОЛОДИМИРА ЗАГАЙКЕВИЧА**

Проаналізовано громадсько-політичну діяльність В. Загайкевича в роки національно-визвольних змагань, визначено його ставлення до чільних проблем українського державотворення, досліджено його роль у цьому процесі.

Ключові слова: В. Загайкевич, перемишльська УНРада, Домб'є, польська влада, ЗУНР.

Вести наукову мову про Західну Україну, зокрема Перемиську землю, суспільно-політично українське життя у першій половині ХХ ст. – неминуче означає торкнутися життєпису визначного громадсько-політичного життя Володимира Загайкевича. Адвокат, політик, громадський діяч, журналіст – серед цього переліку важко виділити провідне в його діяльності, оскільки всюди виявляв він свій розум, талант, національну гідність. Будучи депутатом Державної Ради Австро-Угорської імперії, членом ЦК УНДО, віце-маршалом польського сейму, заступником голови Української парламентської репрезентації, керівником інших громадських організацій та установ краю завжди виступав він на захист інтересів українців в умовах австро-угорського і польського владних режимів.

Мета статті – проаналізувати державотворчу працю В. Загайкевича упродовж 1918 – 1919 рр. Для реалізації поставленої мети досліджено: особливості суспільно-політичної ситуації в Перемиському повіті напередодні проголошення ЗУНР; розгортання польсько-українського протистояння у повіті; внесок В. Загайкевича у розбудову місцевих інституцій ЗУНР; подальшу долю чільних діячів перемиської УНРади, зокрема В. Загайкевича.

Кульмінацією польсько-українського протистояння на західноукраїнських землях стало проголошення Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) у листопаді 1918 р. Новопостала держава на короткий період об'єднала етнічні українські землі. До складу ЗУНР, зокрема, увійшов Перемиський край. Не залишився осторонь революційних листопадових подій В. Загайкевич, який був одним із найактивніших діячів місцевого повітового комітету Української народно-демократичної партії (далі – УНДП) та перемишльської УНРади, очолював низку громадських організацій.

Ця проблема малодосліджена. Сучасні дослідники історії ЗУНР частково відтворили державотворчу працю перемишльського адвоката упродовж жовтня-листопада 1918 р. Інформацію про В. Загайкевича знаходимо у працях І. Соляра [1], М. Литвина [2], Б. Тищика, О. Вівчаренка [3],

низці статей, опублікованих у збірнику "Перемишль і Перемиська земля протягом віків" [4], а також колективних монографіях, присвячених історії ЗУНР [5].

Джерельну базу статті становлять архівні матеріали Центрального державного історичного архіву України у м. Львові (далі – ЦДІАУ у м. Львові), публіцистичні статті В. Загайкевича, мемуарна література тощо.

М. Литвин справедливо зауважував, що "особливо гострим виявилось польсько-українське протиборство на західних рубежах Західно-Української Народної Республіки... Від української влади в Перемишлі фактично залежала подальша доля держави..." [6, с. 101]. Чільні діячі ЗУНР "важливим стратегічним пунктом у боротьбі за Галичину" [7, с. 414], "ключем до Галичини" адже через Перемишль пролягала залізниця, що з'єднувала Краків і Львів, у місті знаходився військовий гарнізон, а також значна кількість зброї, амуніції тощо.

Військовим діям у Перемиському повіті у листопаді 1918 р. передували тривалі підготовчі дії місцевої української еліти, яка у своїх діях керувалася директивами УНР-ади, що була утворена 18 жовтня 1918 р. у Львові. Після її утворення у Львові, повітову національну Раду у складі 13 осіб утворено також у Перемишлі. Її очолив Т. Кормош, заступниками обрано В. Загайкевича та М. Демчука, секретарем – Л. Даниловича [6, с. 101].

Першочерговим завданням повітової УНР-ади стало перебрання влади у Перемишлі. Ситуація значно загострилася наприкінці жовтня 1918 р., адже стало відомо, що польська адміністрація міста має намір оголосити про приєднання повіту до складу відродженої Польської держави. 29 жовтня 1918 р. представники місцевої УНР-ади на чолі із В. Загайкевичем пішли на переговори до генерала С. Пухальського з вимогою передати владу українцям. Останні розраховували на допомогу військових частин, що дислокувалися навколо Перемишля, зокрема чекали допомоги від військ крайової оборони (18-й полк), піхотних полків у Журавиці, Ярославі, Сяноці, Ряшеві (9-й, 77-й, 34-й і 89-й відповідно) [7, с. 414]. Більшість у військових підрозділах становили українці, проте національно-визвольну боротьбу у краї підтримав тільки 9-й піхотний полк, що дислокувався у Журавиці.

Проти ночі 31 жовтня 1918 р. військові полку "увязнили своїх неукраїнських командантів і офіцерів і в повні зброї під проводом своїх офіцерів українців зі сотником [Миколою] Федюшкою на чолі вирушили на Перемишль" [8, с. 1]. Проте полк, який захопив Журавицю "далі не пішов, бо в наказі (повітової УНР-ади – А.П.) не йшлося про оволодіння Перемишлем" [7, с. 414]. Наміри українців захопити владу у місті наразилися на спротив поляків, які зусиллями генерала С. Пухальського скерували проти повсталих українців два угорські курені, які однак "по дорозі розбіглися" [7, с. 414].

У цей же період між польською та українською строною розпочалися переговори, під час яких керівник польських військових формувань заявив, що "про Польщу не думає, що він (С. Пухальський – А.П.) є австрійським генералом, яко такий не допустить до влади ані поляків ані українців, лише буде даліше держати режим австрійський..." [9, с. 1]. У цих умовах Т. Кормош, В. Загайкевич, М. Демчук, А. Сабат розпочали переговори із поляками, які, однак, завершилися арештами українських офіцерів і громадсько-політичних діячів. Були сформовані "відділи легіоністів", які захопили залізничний вокзал, стратегічні та військові об'єкти у Перемишлі.

1 листопада 1918 р. українці перебрали владу на західноукраїнських землях. В. Загайкевич відзначав: "Не можна без... почування гордості згадати про цей великий день. З під згарищ і попелищ, серед революційної хуртовини на руїнах австрійської тюрми почала виростати якдавним давно бувало залізні полки із вогнем безмірної саможертви, з суворим обличчям стали ми на межах Галицької Землі. Стали проти кривди, стали за волю й правду. Століттями биті сльозами, вкриті струпом, згуртувавшись під батьківським, синьожовтим, українським прапором з думкою жертвувати всею киплячою кров'ю, святим гнівом переповненого серця, щоби не пеленіти перед своїми нащадками, щоби не згинати рабом під кождим поглядом пана, а глянути як хазяїн..." [10, с. 1].

Того ж дня розпочалися повторні переговори конфліктуючих сторін у Перемишлі під час яких досягнуто згоди щодо створення двосторонньої українсько-польської комісії. Учасники комісії досягли згоди та порозуміння у дискусійних питаннях, після чого підписали угоду, що повинна була б забезпечити "спокій та громадський порядок" у місті та повіті. Із української сторони угоду підписали В. Загайкевич та А. Алишкевич.

Згідно з досягнутими домовленостями "справами міста Перемишля, головнo в справах апровізаційних і справах поліції, безпечинства осіб, майна мала управляти спільна мішана польсько-українська комісія з 8 осіб (по 4 з обох сторін) або їх заступників, в якій на переміну мав проводити поляк і українець" [9, с. 1]. Однак, як згадував Т. Кормош, польська сторона систематично порушувала умови договору.

Ситуація докорінно змінилася після повернення зі Львова Т. Кормоша, який закликав перемиську УНР-аду, зважаючи на систематичні порушення двосторонніх домовленостей поляками,

перебрати владу в краї збройним шляхом. З цією метою створено диктатуру на чолі із Л. Даниловичем, повноваження якої, однак напередодні збройного виступу, були передані УНРаді в Перемишлі. У ніч із 3 на 4 листопада українці захопили владу в Перемишлі. Б. Романченко, один із небагатьох, хто залишив спогади про переможний для українців день: "Загорівся короткий та запеклий уличний бій. Чет Р-ка с кількома старшинами і стрільцями заняв каменицю Кмди залози і полонив там ген.[ерала] Пухальського з його штабом. Інші відділи здобули касарні, склади, староство, пошту, зал. Двірець і т. п. Перемишль став українським – Засане осталося в польських руках... Занято також парк літаків, де найдено 1 літак в добрім стані і його уживано..." [11, с. 11–13].

Після вдалого наступу, за ініціативи польської сторони "розпочалися переговори з польською Радою Народовою і польським військом на Засянню, які довели лиш до військової конвенції, бо члени польської Ради Народової свої підписи на тій конвенції вицофали" [12, с. 1]. Численні непорозуміння вирішувала спільна військова комісія, яка складалася із українських та польських офіцерів. У спільній відозві комісії "До населення міста і повіту!" населення закликали "до спокою і громадського порядку" [13, с. 47]. Діяльність комісії підтримала єврейська національна рада, створена 3 листопада 1918 р. Того ж дня була створена Польська рада народова (далі – ПРН), що закликала поляків повіту "не занепадати духом і водночас... не виконувати наказів генерала Пухальського про розброєння польських частин на Засянні" [13, с. 47].

5 листопада 1918 р. видрукувано перший номер газети повітової УНРади "Воля" (редактор О. Ярема). У редакційній статті "Українці" обґрунтовувалися засадничі принципи етнонаціональної, соціальної, церковно-релігійної, культурної політики нової влади. Зокрема, відзначалося, що "Щоби ясно боронити нашої справи, заснувалася в Перемишлі Перемиська Народна Рада, яка зобов'язується в імені цілого народу добувати приналежні нам права і їх боронити" [6, с. 103]. "Воля" виступила із закликом єдності українських земель, заявляючи, що "український народ бажає собі республіки в складі всіх земель, заселених українським народом" [12, с. 1].

Після вдалого наступу, зазнала трансформації повітова УНРада: до її складу введено керівника військових підрозділів. Водночас В. Загайкевича призначено повітовим комісаром [11, с. 13–19], що було не надто продуманим рішенням, зважаючи на відсутність досвіду у молодого громадсько-політичного діяча. Водночас останній, усвідомлював складність українсько-польських відносин був одним із небагатьох, хто виступав за налагодження тіснішої співпраці із ПРН. Разом із Т. Кормошом він досягнув домовленостей із поляками про те, що "українські громади мали перейти під владу У.Н.Р., а польські громади і місто Перемишль під владу польської Р.Н. з угляданням всюдї прав національних меншостей" [12, с. 1]. Проте більшість членів УНР виступила проти такої пропозиції.

Позиція В. Загайкевича була продиктована катастрофічним станом української армії. "Із первісної армії, яка здобула Перемишль, – наголошував Т. Кормош, – багато жовнів по кількох днях покидало армію і вертало домі, тож армія почала розлазитися і се було головною причиною катастрофи і нашого упадку". Б. Романченко відзначав, що "нервозність, непевність, нерішучість библи з очей всіх старшин" [11, с. 13–19].

Незважаючи на труднощі, УНРада в Перемишлі розпочала розбудову громадсько-політичних інституцій. Відзначимо, що В. Загайкевич у ці дні перебував на стаціонарному лікуванні, хворів на дифтерію, через що особисто не брав участі у численних нарадах, зборах, вічах, організовуваних повітовою Унрадою. При УНРаді повіту створено президію та секції: закордонних справ, військову, апровізаційну, фінансову, просвітню, санітарну, внутрішню (організаційну), безпеки, призначено відповідних керівників. Для зміцнення громадського правопорядку створювався "Доразний суд". Зокрема, за організацію недозволених зборів, зібрань, антиукраїнських демонстрацій, нападів на військовиків, дезертирство передбачалася найвища міра покарання – смертна кара.

10 листопада 1918 р. УНРада Перемишля надіслала до керівництва ЗУНР звіт про проведену роботу. Члени повітової УНРади прохали надати УНРаді 2–3 млн крон, а також вугілля для відновлення залізничного руху. У відповідь повітовому комісару В. Загайкевичу був надісланий циркуляр Державного Секретаріату внутрішніх справ "Про організацію влади на місцях". У документі відзначалося: "1) Нагляд над всіми урядами має Комісар повітовий. Їм помагають у всім начальники, згідно довірені урядники; 2) урядуванє у всіх урядах відбуваєсь виключно на язиці укр.; 3) всі агенди Р. пов. Переходять на уряд політично-адміністратійний, а про судьбу маєтку рішить окр. Розпоряд. Секретаріату, який появитьсє сими днями...; 4) по всіх громадах провести вибори комісарів гром. і їх прибічних рад на засаді рівного і безпосереднього права виборчого; 5) рівночасно по осібнім папері долучаєсь певного рода квестіонар, з якого можна звіркувати, які уряди має покликатись в кождім повіті до життя, то установити їх начальників згідно команд (виключно Укр.); 6) Перевести як найскорше мобілізацію і організацію припасів харчевих в повіті" [14, с. 42].

Однак розпорядження Державного Секретаріату виконано не було, оскільки, 11 листопада 1918 р. ПРН фактично без спротиву українських військових узяла під контроль місто. Тоді ж заарештовано членів повітової УНРади, відомих громадсько-політичних діячів (загалом близько 100 осіб). Зважаючи на те, що у помешканні голови повітової УНРади Т. Кормоша "впало багато куль, а між тим один гранат виламав велику частку фронтального муру..., завалив стінку", він із родиною переховувався у помешканні В. Загайкевича, де його, а також О. Ярему, А. Сабата, І. Пацлавського, хорунжого Крушельницького заарештовано о 04:30. Згодом Т. Кормош відзначав, що "Всі заарештовання відбулися в доволі брутальний спосіб, але вершом брутальності було орештовання д-ра Загайкевича польським майором Мадчинським, який хорого на еспанку (при 40 степенях горячки) і серед грубої лайки, як "ти ск... сину" і проклонів витягнув з ліжка і босого, лише в сорочці і колісенах, велів гнати до віддаленої о 4 кілометри Журавиці" [20, с. 474]. У місті розпочалися українські та єврейські погроми. Помешкання В. Загайкевича розграбовано та знищено, як, зрештою, інших членів повітової УНРади. "До помешкання д-ра Загайкевича влітали серед першої ночі що хвиля щораз нові легіонери, – зауважував Т. Кормош, – які, прикладаючи жінкам револьвери до грудей або до чола, під позором ревізії рабували річи..." [20, с. 475].

Уряд ЗУНР з настоюю сприйняв звістку про падіння української влади у Перемишлі. Л. Цегельський напередодні 1 листопада 1918 р. відзначав: "За Перемишль переживали: там стояла сильна польська залога... На втримання Ярослава не розраховували, але сподівались, що ярославський гарнізон зашахує генерала Пухальського в Перемишлі. Ми припускали, що це буде одиноке місце, де дійде до бою. Та боїв там не було, бо генерал Пухальський перехитрив і наших лідерів у Перемишлі, і наших старшин у Ярославі, уклавши з ними "перемир'я" на основі "кондомініуму" (співволодіння) поляківз українцями" [15, с. 55]. О. Кузьма був значно категоричнішим, заявивши: "Місто упало тільки завдяки українській бездарності" [16, с. 1].

Уряд ЗУНР критикував Т. Кормоша та В. Загайкевича за нерішучі дії та тактичні недоліки. Особливе занепокоєння викликали залізничні шляхи Перемишля, які, у випадку повалення української влади, відкривали шлях полякам до Львова. Отримавши наказ "висадити в повітря мости на Сяні в Перемишлі і біля Ярослава", провідники національно-визвольного руху на Перемишльщині не виконали розпорядження Державного Секретаріату внутрішніх справ. "Через ці помилки чи невдачі, – констатував Л. Цегельський, – ми втратили Перемишль, який був ключем до Східної Галичини. Тепер, полякам уже легко було через Мостиська-Городок панцирними поїздами пробратись до Львова на допомогу своїм. Якби мости на Сяні були знищені – це було б або неможливе, або дуже утруднене" [15, с. 56].

Сотник УГА Я. Ярема, який на початку листопада 1918 р. перебував у Перемишлі, відзначав: "Цілі покоління умирили з переконанням, що польські війська зайняли Перемишль (11 листопада 1918 р.) із Засяння тільки тому, що д-р Володимир Загайкевич і д-р Теофіль Кормош, тодішні цивільні провідники Перемишля, заборонили українським військам знищити міст на р. Сян, через який польські війська вдерлися до українського Перемишля. Ця легенда стала навіть "притчею во язиці", її цитували як приклад особливої глупоти" [17, с. 35].

Звичайно частка провини за поразку національно-визвольного руху у краї лежить на В. Загайкевичу, повітовому комісару Перемишля. Водночас відзначимо, що реалізувати постанову УНРади про знищення мосту із залізничними шляхами у Перемишлі було неможливо, оскільки: повітова УНРада не мала достатньої кількості вибухових матеріалів, динаміту, екразиту; у місті не було кваліфікованих фахівців-піротехніків.

Таким чином, Перемишль – один із перших повітів Галичини, окупований поляками. 22 листопада 1918 р. українські військові підрозділи змушені залишити Львів. Поразка українців у національно-визвольній війні, на думку В. Загайкевича, – провина українських січових стрільців (УСС). Він відзначив, що "по розвалі Австрії почали галицькі українці будувати свою державність. У цій рішучій хвилі поповнили галицькі січові стрільці, що перебували тоді на Україні, величезну похибку такого розміру, що вона дотепер жорстоко мстить на цілій Соборній Україні, на цілім українським народі" [18, с. 1].

Основний недолік керівного складу УСС В. Загайкевич вбачав у тому, що січові стрільці "не пішли на поміч загрозеній Галичині, а зокрема Львову і остали на Великій Україні, щоби бути стрижнем повстання проти тодішнього українського, гетьманського уряду. Їх аргументація була проста і принадлива: "Ми заступаємо ідею соборної України. Чим є супроти неї Львів і Галичина? Дорога Львова веде через Київ" [18, с. 1]. Заклик був прихильно сприйнятий багатьма галичанами, які вірили, що галицьке січове стрілецтво допоможе наддніпрянцям побудувати державу. Перемиський адвокат відзначав: "В ім'я сего клича Січові Стрільці не прийшли на поміч Галичині. Львів перейшов в польські руки, а його втрата була головною причиною невдач ЗУНР і єю упадку в літі 1919 року" [18, с. 1].

Арештованих 11 листопада 1918 р. українців відвели на Засяння, розмістивши у 45-му піхотному полку [21, арк. 53]. Як зазначав Т. Кормош, було вивезено 6 цивільних, 70 офіцерів та 64 українських учасників польсько-українського протистояння у Перемишлі (т. з. в. "мужви") [20, с. 478]. Члени УНРади мали змогу без особливих проблем втекти на підконтрольну уряду ЗУНР територію, однак вважали такий крок недоречним. "В часі нашого придержування у в'язниці в Перемишлі, – констатував Т. Кормош, – ми мали не раз нагоду втекти і багато військових бранців з тої нагоди скористало. Ми з тої нагоди не користали, бо гадали, що се не випадає, та що "благородна польська нація не схоче за хліб відплачувати каменем та нас вскорі відпустить" [20, с. 478]. Однак для хворого В. Загайкевича втеча була неможливою з огляду на важкий стан здоров'я. Ув'язнених "з непорожніми руками" відвідували родичі, друзі, о. Лакота у шпиталі відправив Службу Божу.

13 листопада 1918 р., на відміну від інших арештованих, В. Загайкевича, відвезли до Кракова на досудове слідство. Наступного дня комісар поліції заявив В. Загайкевичу що він – інтернований і без згоди поліції не має права виїхати з Кракова або ж змінити місце проживання. 19 листопада 1918 р. він отримав офіційного листа у якому зазначалося, що для виїзду із міста йому необхідно мати спеціальний дозвіл [21, арк. 53].

Упродовж листопада – грудня 1918 р. В. Загайкевич разом з іншими діячами перемишльської УНРади проживав у готелі "Центральний", очікуючи остаточного вердикту польської суду. Згідно з рішенням окружного військового командування у Кракові від 27 грудня 1918 р. В. Загайкевича, а також Т. Кормоша, І. Пацлавського, О. Ярему, С. Ардана того ж дня вивезено у Домб'є, який українські ув'язнені називали "польським Телергофом" вважаючи на "лихе приміщення, нужденний харч, цілковите обмеження особистої свободи" [20, с. 480].

Під тиском світової громадськості, зокрема після відвідування табору Домб'є американськими, англійськими, швейцарськими місіями Червоного Хреста упродовж літа – осені 1919 р., В. Загайкевича на початку листопада 1919 р. звільнено з концтабору. Він отримав змогу покинути Краків та повернутися у Перемишль. Інші українські ув'язнені були випущені на волю наприкінці 1919 – у першій половині 1920 рр. [22, с. 112].

Повернення ув'язнених українців, що входили до складу повітової УНРади, було із радістю зустрінуте українським населенням краю. Кореспондент "Українського голосу" у статті "Вітайте!", відзначав: "По однорічній тяжкій неволі повернули в наш город наші дорогі громадяни Олексій Ярема, Іван Жовнір, др. Володимир Загайкевич і Сидір Білінський. Всім нам в пам'яті той мрачний, непривітний день 11 листопада, коли то арештовано їх як членів перемиської Укр.[аїнської] Національної Ради і вивезено на чужину. Повний рік карались вони як в'язні, а ми болючо відчували їх брак серед громадянства, спочували з ними в їх терпіннях, невимовно тужили за ними..." [23, с. 1]. У листопада 1919 р. "Український голос" інформував, що В. Загайкевич "по повероті з Домб'я, веде знов свою канцелярію там де давніше: при вул. Костюшка, в домі Міщанської Каси..." [24, с. 1].

Таким чином, В. Загайкевич був одним із найактивніших діячів перемиської УНРади, зусиллями якої українці перебрали на короткий період часу владу в місті. Проте відсутність політичного досвіду у керівництва повітової УНРади, поблажливість супроти ворога, низький рівень національної свідомості населення, відсутність достатньої кількості зброї та амуніції, нестача військовиків, а також відсутність підтримки від уряду ЗУНР призвели до втрати важливого стратегічного населеного пункту.

Список використаних джерел

1. Соляр І. Громадсько-політична діяльність Володимира Загайкевича / Ігор Соляр // Перемишль і Перемиська земля протягом віків. – Львів-Перемишль, 2001. – С. 51–57.
2. Литвин М. Історія ЗУНР / Литвин М., Науменко К. – Л., 1995. – 368 с.
3. Тищик Б. Становлення державності в Україні (1917–1922) / Тищик Б., Вівчаренко О., Лешкович Н. – Коломия, 2000. – 262 с.
4. Перемишль і Перемиська земля протягом віків. – Перемишль-Львів, 2001. – 324 с.
5. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: історія. – Івано-Франківськ: Сіверсія, 2001. – 628 с.
6. Литвин М., Литвин Т. Перемиська повітова Українська Національна Рада 1918 р. / Литвин М., Литвин Т. // Перемишль і Перемиська земля протягом віків. – Перемишль – Львів, 2003. – С. 101–106.
7. Верига В. Визвольні змагання в Україні 1914–1919 / Верига В. – Львів, 1998. – 512 с.
8. Республіка. – 6 лютого 1919.
9. Республіка. – 9 лютого 1919.
10. В третю річницю // Український Голос. – 1921. – Ч. 44.
11. Український скиталець. – 1920. – № 1. – С. 13–19.
12. Республіка – 13 лютого 1919.
13. Литвин М. Україно-польська війна 1918–1919 рр. / Микола Литвин. – Л., 1998. – 526 с.
14. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали. Том 2. – Івано-Франківськ: Лілея НВ, 2003. – 710 с.
15. Цегельський Л. Від легенд до правди. Спомини про події в Україні, зв'язані з Першим Листопадом 1918 р. / Цегельський Л. – Нью-Йорк: Булава, 1960. – 312 с.
16. Кузьма О. З листопадових боїв / Кузьма О. // Свобода. – 1926. – Ч. 2.
17. Ярема Я. Над Сяном. Листопадові дні в Перемишлі. Події й міркування / Ярема Я. // Українська Галицька Армія. Матеріали до історії / За ред. Д. Микитюка. – Вінніпег, 1976. – Т. V.
18. Галичина і Соборна Україна // Український Голос. – 1921. – Ч. 35.
19. ЦДІАУ у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 2636. – Арк. 17–18.
20. Західно-Українська

Народна Республіка 1918 – 1923. Документи і матеріали. Т. 1. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. – 584 с. 21. ЦДІАУ у Львові. – Ф. 146. – Оп. 8. – Спр. 3046. – Арк. 53. 22. Павлишин О. Доля і недоля діячів перемиської української національної ради (1918 – 1919) / Павлишин О. // Перемишль і Перемиська земля протягом віків. – Перемишль – Львів, 2003. – С. 107–117. 23. Український голос. – 2 листопада 1919. 24. Український голос. – 9 листопада 1919.

Андрей Пивень

ГОСУДАРСТВЕННООБРАЗУЮЩИЙ ТРУД ВЛАДИМИРА ЗАГАЙКЕВИЧА

В статтє проанализирована общественно-политическая деятельность Владимира Загайкевича в годы национально-освободительного движения, определено его отношения к главным проблемам украинской государственности, исследована его роль в этом процессе.

Ключевые слова: В. Загайкевич, перемишльська УНРада, Домб'є, польские власти, ЗУНР.

Andriy Piven'

STATE-WORK OF VOLODYMYR ZAGAYKEVYCH

The socio-political activities of Volodymyr Zahaykevych during the years of national-liberational struggle are analyzed, his attitude to the Key problems of Ukrainian state-building is clarified.

Key words: V. Zagaykevych, UNRada in Peremyshl, Domb'e, Polish authorities, ZUNR.

УДК 94 (477)

Микола Галай

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ШКІЛЬНИЦТВА В ТЕРНОПІЛЬСЬКОМУ ПОВІТІ
У КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ:
1919–1923 РОКИ**

У статті проаналізовано освітні процеси на території Тернопільського повіту впродовж 1919–1923 років у контексті освітньої політики Другої Речі Посполитої. Досліджено їхнє місце у процесі колонізації населення краю.

Ключові слова: шкільництво, кураторія, шкільна рада, інспекторат, учительська семінарія.

Поступ будь-якої держави неможливий без розгорнутої освітньої системи, що б забезпечила країну інтелектуальною елітою, без якої, в свою чергу, неможливий ні економічний, ні соціальний розвиток. Тільки озброєна знаннями, творча людина зможе, стати рушієм прогресу рідної країни, поштовхом до стрімкого її розвитку. Питання розвитку освіти завжди викликали інтерес у дослідників. Особливо цікаві вони і для сучасної України, котра ще прокладає свій шлях новітнього державотворення. У цьому контексті проблема становлення шкільництва на теренах Тернопільського повіту в період становлення на цих землях польської влади, розбудови Другої Речі Посполитої, виглядає надзвичайно актуальною.

Об'єктом дослідження виступають освітні та культурні процеси, що відбувалися в тернопільському повіті у 1919–1923 рр.

Предмет дослідження – становлення та розвиток шкільництва в тернопільському повіті у контексті освітньої політики Другої речі посполитої у 1919–1923 рр.

Мета статті полягає у висвітленні освітніх процеси на території Тернопільського повіту в 1919–1923 роках у контексті освітньої політики Другої Речі Посполитої.

Виходячи з мети, у статті поставлено такі завдання: проаналізувати стан наукової розробки цієї проблеми в науковій літературі, визначити стан розвитку шкільництва на території Тернопільського повіту після Першої світової війни, проаналізувати особливості впровадження освітніх реформ у Тернопільському повіті в 1919–1923 роках, визначити місце освітніх реформ у процесі колонізації населення краю.

Вивченням проблем розвитку освіти на західноукраїнських землях, що увійшли до складу Другої Речі Посполитої займалися такі дослідники, як Л. Алексієвець [1], І. Ворончак [2], Є. Громов [3], Н. Оболончик [4], Б. Ступарик [5] та інші. На жаль, на сьогоднішній день немає цілісної праці, присвяченої проблемам освіти міжвоєнного періоду як на території Тернопільського воєводства загалом, так і Тернопільського повіту зокрема.